

LIBERTARISCH TIJDSCHRIFT VOOR
INDIVIDUELE VRIJHEID EN
VERANTWOORDELIJKHEID
DE VRIJBRIEF

GEASSOCIEERD MET LIBERTARIAN INTERNATIONAL

HOE OF WAT?

Karel Beckman

MAANDBLAD 153
december 1990

Veel libertariërs, zo is mijn ervaring, hikken vreselijk aan tegen het probleem hoe andersdenkenden te overtuigen van het libertarische standpunt. Moet je discussie-avonden houden of reclamecampagnes? Moet je je richten op studenten of bejaarden, op anarchisten of liberalen? Moet je wel of niet politiek actief zijn? Nu wil ik niet beweren dat promotionele activiteiten onbelangrijk zijn. Wat me wel opvalt is dat libertariërs die door dit hoe-probleem zijn geobsedeerd, er blijkbaar impliciet vanuit gaan dat de wat-vraag inmiddels afdoende is beantwoord. Wat het libertarisme inhoudt, en dat het libertarisme juist, goed en waar is, daar bestaat voor de hoe-tobbers blijkbaar geen twijfel meer over.

Maar al te vaak heeft dit tot gevolg dat deze mensen zich ten aanzien van de inhoud van het libertarisme beperken tot het steeds maar weer herhalen van enkele libertarische basisideeën (met name het principe dat niemand geweld mag initiëren tegen anderen). Dit lijkt mij een vrij, hoe zal ik het zeggen, voorbarige benadering. Er zijn nog talloze facetten van het libertarisme die op z'n minst nader uitgewerkt moeten worden. Daarbij denk ik zowel aan pragmatische als aan principiële kwesties.

Wat de eerste betreft: het is prima om op abstract niveau te beargumenteren dat zaken als onderwijs, huisvesting, transport, enz. enz., vrij zouden moeten zijn van staatsinterventie, maar zolang dit soort redeneringen niet concreet worden ingevuld, zullen er, denk ik, weinig mensen door worden overtuigd. Waar blijft het eerste boek of pamflet of de eerste studie over hoe bijvoorbeeld het onderwijs of het 'openbaar' vervoer eruit zal zien in libertarisch Nederland?

Voor de principekwesties geldt hetzelfde. Het libertarische idee valt of staat met het uitgangspunt dat de mens vrije wil heeft. Ik ben nog nooit ergens een doorwrochte, op wetenschappelijke gronden gebaseerde, analyse tegengekomen van de betekenis en reikwijdte van de vrije wil van de mens. Kortom, echt goede libertarische literatuur ontbreekt vooralsnog in het nederlandse taalgebied (op enkele uitzonderingen na, zoals het boek van Van Dun, dat echter niet meer verkrijgbaar is). Ik kan het mis hebben, maar ik denk dat er nog heel wat werk zal moeten worden gedaan aan de wat-vragen, voordat hoe-activiteiten op grote schaal vruchten af zullen werpen. Wat niet wegneemt dat het zinvol blijft om te proberen, op basis van buitenlandse literatuur én persoonlijke kennis, mensen voor het libertarisme warm te maken.

AGENDA 2

HET ONTSTAAN
VAN DE STAAT:
MYTHE EN
WERKELIJKHEID 3

DE MILIEUBEWEGING (5):
WAT HANGT ONS
BOVEN HET HOOFD? 8

BOEKRECENSIE:
DIERENRECHTEN 15

TERRA LIBERA 16

DE MODERNE
BESCHAVING 19

DE VRIJE MARKT 20

AGENDA

De maandelijkse bijeenkomsten van de Kring Schiedam worden, voor zover vallend op onze vaste avond (de eerste donderdag van elke maand) gehouden in: De Ark, Hargplein 101 in Schiedam-Noord, telefoon 010-470.82.76. Voor info kunt U bellen met de redactie.

De maandelijkse bijeenkomsten in België vinden plaats op de eerste woensdag van elke maand. Informatie hierover bij de redactie.

Algemene informatie bij de redactie.

Informatie over de vele activiteiten van de reisvereniging Carpe Diem:

Louis van Stekelenburg, Antwoordnummer 3402, NL-5800 VJ Siebengewald (Nederland).
Telefoon 09-49.2823.18460.

INGEZONDEN ARTIKELLEN

Bijdragen voor de Vrijbrief zijn altijd welkom! Wel alstublieft dubbele regelafstand en ruime kantlijnen aanhouden. Als het kan op diskette aanleveren. Meer informatie bij de redactie.

24 u/dag **THE BLACK BOARD:**
Libertarische data-base, Noorwegen, Bell 300/1200 en CCITT 1200/2400. Tel.: 09-47-255.55.61 (België 00 i.p.v. 09).

2x/mnd Studentenvereniging Laissez-Faire, Delft (Henry Sturman, 015-620377)

3 jan Kring Schiedam

26 jan-3 febr. Carpe Diem
Langlauf in het Sauerland

23 febr-3 mrt Carpe Diem:
Wandelen in de Eifel

9 mrt Trefpuntbijeenkomst Rotterdam met sprekers uit verschillende landen.

19-24 aug Libertarian World Conference, Elsinore, Denemarken
(info: Euroconsultants, Regus House, 3 Larsbjoernstraede, DK-1454 Copenhagen K, Denmark)

1 sept Convention Libertaian Party

INFORMATIE

ABONNEMENTEN: (8 x per jaar 16 of 20 blz.).

NEDERLAND: f 50,-
Bedrag overmaken op bankrekening Amrobank 46.24.31.320 t.n.v. DE VRIJBRIEF, of op giro 8238 AMRO Amsterdam, of per cheque aan Libertarisch Centrum, Antwoordnummer 551, 3100 WS Schiedam.

BELGIË: BF 900,00.
Bedrag overmaken op bankrekening nr. 645.124.0465.64, J. van Breda, Antwerpen, of per cheque aan Libertarisch Centrum, Herenthalsebaan 109, 2100 Deurne.

REDAKTIE:
W. van Hulst
K. Beckman

ADRESSEN:
Redactie: Fr. Haverschmidtlaan 31, 3116 JK Schiedam. Telefoon 010-4262724.

CARPE DIEM:
Louis van Stekelenburg, Postbus 2214, 5853 ZG Siebengewald (NL), tel.: 09-49.2823.18460

Studentenvereniging Laissez-Faire:
Henry Sturman, Delft, telefoon 015 - 620377

HET ONTSTAAN VAN DE STAAT: MYTHE EN WERKELIJKHEID (1)

Konrad Swart (m.m.v. Ragnar Danneeskjöld)

De definitie van „de Staat”.

Een staat wordt volgens Ayn Rand, en ook volgens mij gevormd door een groepering mensen, die in een bepaald gebied een legaal monopolie heeft op het gebruik van geweld. Legaal wil zeggen, dat de meerderheid van de mensen in dit gebied vindt, dat dit ook zo behoort te zijn.

Nu wil het geval, dat er in principe oneindig veel soorten van conflicten zijn die mensen met elkaar kunnen hebben. Want elk individu is uniek, en daarmee is de manier waarmee hij met zijn medemens omgaat ook uniek. Hierbij kunnen conflicten tussen mensen ontstaan. Een rechtsregel dient, om vast te stellen wie er in een bepaald conflict het gelijk aan zijn kant heeft.

Zo kunnen een aantal conflicten zoveel kenmerken gemeen hebben, dat ze ingedeeld kunnen worden in een bepaalde klasse, die weer een subklasse kan zijn van weer een algemenere klasse, enzovoort. En zo kan er een klasse ontstaan, die zo algemeen is dat er mensen zijn die geloven, dat elk mogelijk conflict dat mensen met elkaar kunnen hebben hier wel ergens in ondergebracht kunnen worden. En dan kan er iemand zijn, die beweert dat hij een stelsel van rechtsregels heeft gevonden, dat in staat is in al deze conflicten te kunnen vaststellen, wie het gelijk aan zijn kant heeft. En als deze persoon er nu in slaagt om veel mensen van zijn stelling te overtuigen (speculerend op angst die mensen hebben voor het geweld van de medemens, en hun onwetendheid over de rechtsproblematiek, zie hieronder), dan kan hij zoveel steun krijgen dat er zich een groepering vormt, die anderen met geweld gaat dwingen om zich aan dit systeem te houden. En als ze dit kunnen doen, zonder dat welke andere groepering dan ook voldoende middelen heeft zich tegen deze dwang te verdedigen, dan kunnen we zeggen, dat dit stelsel rechtskracht heeft. Want wat wil de term rechtskracht anders zeggen, dat deze groepering sterk genoeg is om anderen die het niet met deze regels eens zijn toch te dwingen, zich aan hun stelsel te conformeren?

Hoe verschilt het Libertarisme hier in? Is het niet zo, dat het Libertarisme niet ook een stelsel van regels naar voren brengt, dat pretendeert alle moge-

lijke oplossingen voor conflicten van mensen te bieden middels het afleiden via logica? Het antwoord op deze vraag is: nee, want het Libertarisme is geen stelsel van rechtsregels! Om nu te laten zien wat het Libertarisme wel is, nl. dat het geen systematische oplossing biedt voor het oplossen van conflicten tussen individuen, maar een principie, is het noodzakelijk dat ik eerst een definitie geef van het woord „principe”.

Een principe is een testregel die bij een probleemgebied hoort, die vertelt welke theorieën die uitspraken doen over dit probleemgebied juiste uitspraken zijn. Voorbeeld: toen Edison het elektrische licht wilde maken, kwam hij op het idee om een stroom door een dun draadje te laten lopen, dat hierdoor dermate verhit zou worden, dat het licht zou gaan geven. Om dit idee te realiseren voerde hij experimenten uit, en zo ontdekte hij eerst de kooldraadlamp, en later de wolframamp. Daarmee was experimenteel aangetoond, dat deze fantasie van Edison realiseerbaar was. Het experiment wees aan, welk materiaal hij voor de realisatie van zijn fantasie moest gebruiken. Het principe, dat daarom vertelt welke fantasieën realiseerbaar zijn, is het experimentprincipe. (In het algemeen: met het experiment kunnen we onderzoeken welke antwoorden op de vraag HOE realiseerbaar zijn). Het experimentprincipe vertelt ons dus, welke methodes die wij met onze fantasie verzinnen ons in staat stellen om daadwerkelijk datgene te realiseren (in de werkelijkheid te brengen), wat wij met deze methodes beogen te realiseren.

Nu wil ik niet al te diep ingaan op wetenschappelijke principes, en hun geldigheidsgebied. Maar ik wil wel opmerken, dat het principe van zelfbeschikking ons op precies dezelfde manier als het experimentprincipe een wetenschappelijke testmethode geeft, waarmee wij kunnen vaststellen welk stelsel van regels ons kan vertellen wat onze RECHTEN zijn. En zo kunnen we gaan spreken van een wetenschap van het Recht. Wat dat betreft is de rechtswetenschap vergelijkbaar met de natuurwetenschap en de technologische wetenschap. Het enige verschil zit hem in de testprocedure waarmee vastgesteld kan worden welke theorie juist is, en het toepassingsgebied van deze testmethode.

Er kunnen in principe oneindig veel technische vindingen bestaan, die alle in overeenstemming met het experimentprincipe zijn. (Dit betekent dat het experimentprincipe de mogelijkheid dat er oneindig veel technische vindingen kunnen bestaan niet ontkent). En het bestaan van de verschillende vindingen ontkennen elkaar niet. Het bestaan van de televisie maakt het bestaan van de computer niet onmogelijk. Want als dit het geval zou zijn, dan zou de werkelijkheid tegenstrijdigheden bevatten. En zo kunnen er ook oneindig veel verschillende rechtssystemen bestaan, in overeenstemming met het fundamentele rechtsprincipe, die elkaars bestaan niet ontkennen.

Ze kunnen naast elkaar bestaan, en in hetzelfde gebied opereren, zolang ze zich maar allemaal houden aan hetzelfde fundamentele rechtsbeginsel.

Een systeem van rechtsregels daarentegen, is, juist omdat het bestaat uit een opsomming van een eindig aantal (hopelijk niet met elkaar in strijd zijnde) rechtsregels samen met de daarvan afgeleide regels, zelf ook altijd eindig. Dat wil zeggen, dat een dergelijk stelsel in staat is om over slechts een eindig aantal conflicten tussen mensen een uitspraak te doen. En als de mensen geloven, dat er zich niet meer conflicten kunnen voordoen dan die welke aanleiding gaven tot het systeem, dan moeten ze wel tot de conclusie komen, dat er niet meer dan één groep mag zijn die het recht heeft om te bemiddelen tussen conflicten. Want hoe anders kun je garanderen, dat de acties van de leden die de belichaming van dit stelsel vormen, causaal met elkaar verbonden zijn?

Oftewel, dat de acties van de één niet in strijd zijn met de acties van een ander lid van deze groep? Maar het aantal soorten van conflicten dat mensen hebben is oneindig in diversiteit. Dat betekent, dat als mensen pretenderen een systeem van rechtsregels gevonden te hebben, dat in staat is om bij alle mogelijke soorten van conflicten te kunnen vaststellen, wie er gelijk heeft, deze pretentie nooit kunnen waarmaken! In deze zin lijkt dit op de pretentie die gelovigen hebben, dat hun geloof iedereen de weg naar het goede kan wijzen. (Kortom, dat ze een universele methode hebben gevonden, die, zodra deze maar nagevolgd wordt, ervoor zorgt dat „alles goed komt“. Bidden, goed doen voor anderen e.d. zijn allemaal onderdelen van deze methode die tot zaligheid heet te voeren). Vandaar, dat elk stelsel van rechtsregels dat eindig is, tekortschiet! En daarmee schiet elke Staat, die op een dergelijk stelsel is gebaseerd, tekort in zijn pretentie om een conflictoplossing kunnen bieden in elk geval.

We hebben daarom een andere benadering nodig. En deze benadering is precies wat het Libertarisme biedt. Want het Libertarisme biedt geen rechtssysteem, maar een rechtsprincipe!

Het is de enorme verdienste van het Libertarisme, dat dit ons heeft duidelijk gemaakt, dat elk conflict wat kan bestaan tussen mensen in wezen teruggevoerd kan worden tot een conflict over bezit. Dus over wie nu de rechtmatige eigenaar is van een zeker middel. Datgene wat ons kan helpen om onze doelen te bereiken wordt een middel genoemd. Hierbij moet het begrip middel heel ruim opgevat worden: van het eigen lichaam (bij fysiek geweld) tot aan de zee (bij visserijconflicten). Iemand zonder meer een slag in zijn gezicht geven, is verkeerd omdat iemands lichaam zijn eigen unieke eigendom is. Visserijproblemen ontstaan, volgens het Libertarisch principe, omdat de zee eigendom van niemand is.

Dit is een heel revolutionair idee. Waarom? En hoe werkt dit in de praktijk?

Als twee mensen in conflict zijn met elkaar, dan vraagt de Libertarische benadering van de twee partijen, om zo precies mogelijk hun standpunt onder woorden te brengen, en vervolgens te vertellen wat volgens hen hun rechten zijn. Vervolgens worden hun standpunten en hun vermeende rechten onderzocht, getoetst op hun deugdelijkheid met behulp van het principe van zelfbeschikking. Als we nu een rechtsclaim onderzoeken, dan kan deze slechts 3 uitkomsten geven.

- 1 De ene partij heeft gelijk met zijn claim.
  - 2 De andere partij heeft gelijk met zijn claim.
  - 3 Het principe van zelfbeschikking geeft geen uitsluitel, want het inzicht dat nodig is om vast te stellen wie er gelijk heeft is nog niet gevonden. (Maar daar kunnen ze het dan over eens worden, zodat er een vraag ontstaat naar verder onderzoek). (In het geval dat beiden gelijk hebben, is er geen sprake van conflict. Anders zou dit betekenen dat de werkelijkheid zelf in strijd zou zijn met zichzelf).
- Deze 3 gevallen komen overeen met wat kan optreden wanneer een wetenschapper het experimentprincipe toepast. Want elk experiment geeft over de realiseerbaarheidsclaim van een bepaalde methode ook altijd 3 mogelijkheden.

- 1 De voorgestelde methode om de fantasie te realiseren wordt bevestigd.
- 2 De voorgestelde methode wordt ontkend.
- 3 Het experiment is niet goed uitgevoerd, omdat de experimentator niet voldoende inzicht heeft om te zien hoe hij zijn fantasie kan realiseren.

En net zoals een oneindig aantal methodes op hun realiseerbaarheid getoetst kunnen worden met het experimentsprincipe, zo kunnen een oneindig aantal rechtsclaims op hun geldigheid getoetst worden. Met het rechtsprincipe is zelfs een grondwet onnodig. Sterker, een grondwet is een ontkenning van de in principe oneindige diversiteit van de mens. (Voor deze opmerking mijn dank aan Michiel van Notten, die mij dit duidelijk heeft gemaakt.)

Kenmerkend voor het denken in rechtsprincipes is dat het hierdoor mogelijk wordt om meerdere groeperingen naast elkaar te hebben, die zich allemaal bezig houden met de uitoefening van (het afdwingen van) het recht in een bepaald gebied, zonder dat een van hen een monopolie heeft op deze afdwinging. Want zodra een principe eenmaal aanvaard is, kan elke groep zelf zien, of de handelingen van henzelf of die van anderen in overeenstemming zijn met dit principe. Sterker nog, het is juist verkieslijk dat er meerdere groepen zijn. Want dan kunnen deze groepen elkaar toetsen of ze inderdaad met het principe van zelfbeschikking in overeenstemming zijn. En zo kan er in ieder geval een tegenkracht ontstaan tegen politiek machtsmisbruik.

Dat deze procedure heel goed kan werken kan gezien worden aan de natuurwetenschappen. Daar zijn allen het eens over het experiment als toetsingscriterium (omdat allen zien dat dit principe objectief is), waardoor je geen overkoepelend orgaan nodig hebt dat bepaalt welke wetenschapper nu echt wetenschap produceert, en welke onzin. Integendeel, hoe meer groepen er zijn, hoe minder charlatans een kans krijgen, omdat ze door andere groepen op de vingers getikt kunnen worden. Toen een dergelijk criterium nog niet bestond, en het geloven (het aannemen zonder bewijs) slechts als criterium van juistheid van beweringen naar voren geschoven werd, was dit wel nodig, met even rampzalige gevolgen als de Staat nu heeft op de samenleving. (Denk bijvoorbeeld maar eens aan de Inquisitie. Wel is dan nodig, dat algemeen wordt ingezien dat het principe objectief is. En net zoals de ontdekking van het experimentsprincipe leidde tot de natuurwetenschappen, zo kan de ontdekking van het fundamentele Rechtsprincipe, het principe van zelfstandigheid, leiden tot een objectieve Rechtswetenschap.)

Hoe komt de Staat aan zijn macht? De Mythe.

Vrijwel alle mensen denken, dat een Staat iets natuurlijk is. Veel mensen denken, dat als we een samenleving zonder Staat proberen op te zetten, dit leidt tot anarchisme in zijn ergste soort.

Want men denkt dan, dat we een situatie krijgen van een strijd van allen tegen iedereen.

Men denkt, dat dit in het verleden ook zo geweest is, en dat elke Staat het uiteindelijke resultaat is van het feit dat in een bepaald gebied één groepering als de uiteindelijke overwinnaar tevoorschijn kwam, en vervolgens zichzelf heeft uitgeroepen tot leiders van het volk, tot de Staat. Daarom denkt vrijwel iedereen die hierover nagedacht heeft, dat de uiteindelijke bestaansgrond van elke Staat geworteld is in het geweld. Vandaar ook, dat een Staat zowel door Objectivisten als Libertariërs gedefinieerd wordt als een groepering, die een geweldsmonopolie heeft in een bepaald gebied.

Toch gaat deze mythe aan een aantal zaken voorbij. Het merendeel van de belastingbetalers heeft niet de indruk, dat zij betalen omdat ze zich bedreigd voelen door de Staat, de bewering van veel Libertariërs ten spijt. Deze overwegingen deden mij dan ook twifelen aan de juistheid van de Staatsdefinitie als gegeven door Ayn Rand. Ik verwarde de manier waarop een Staat ontstaat met de definitie van Staat als zodanig, en had niet in de gaten dat dit twee verschillende zaken zijn.

Deze mythe is niets anders dan dat; n.l. een mythe. En het is hoog tijd, dat deze mythe aan de kaak gesteld wordt. Want anders zullen de Libertariërs een extra bijdrage leveren aan het overheidsspel. Iets wat we al kunnen zien aan het feit, dat sommige Libertariërs proberen een Libertarische Partij op te richten. Zelfs de groten onder de Libertariërs, zoals Murray N. Rothbard doen tegenwoordig mee aan dit Staatsspel, omdat ze geen andere weg zien waarlangs het libertarisme gerealiseerd kan worden. En het argument dat meedoen aan bijvoorbeeld de verkiezingen in Amerika alleen maar dient om het Libertarisme meer bekendheid te geven, daar geloof ik niet in. Want dat is een even belachelijke aanpak als je laten wijden tot Priester omdat je een eind wilt maken aan het Katholieke geloof.

Een andere reden waarom heel veel mensen denken dat een Staat noodzakelijkewijs moet bestaan, heeft te maken met het fundamentele probleem van de schaarste, waar wij nu eenmaal allen mee te maken hebben. In het bijzonder met het z.g.n. distributieprobleem. Een probleem nooit duidelijk verwoord, maar wat wel leeft in het onderbewuste van heel veel mensen.

Het is nl. een feit, dat wij mensen vrijwel allemaal verschillende doelen nastreven. En om deze doelen te bereiken hebben wij middelen nodig. Middelen die wij proberen te betrekken uit de grondstoffen die wij in de ons omringende wereld aantreffen. En dan worden wij met het probleem van de schaarste geconfronteerd.

Wat wil dit zeggen? Als Jansen graan wil verbouwen, dan heeft hij daar een hoeveelheid grond voor nodig. Maar als hij één bepaald stuk grond hiervoor gebruikt, dan kan Pietersen niet tegelijkertijd ook gebruik maken van ditzelfde stuk grond om bijvoorbeeld aardappels te gaan verbouwen. Elk stuk grond kan nl. maar door een boer gebruikt worden.

Dit argument geldt natuurlijk niet alleen voor grond, maar voor alles wat in de natuur aangetroffen kan worden, inclusief ons eigen lichaam. Kortom, elk stukje grondstof of land wat in de natuur aangetroffen wordt, kan maar door een iemand tegelijkertijd gebruikt worden. En dit feit is wat de econoom bedoelt met het begrip schaarste. Dus het economische begrip schaarste is niet hetzelfde als wat men doorgaans onder het begrip schaarste verstaat. Doorgaans wordt eronder verstaan: „in beperkte hoeveelheid voorradig”. Maar dat er een probleem kan zijn met een beperkte voorraad ligt hem nu juist hierin, dat dit impliceert dat niet iedereen van deze zelfde voorraad gebruik kan maken om zijn doelen mee te bereiken. Vandaar, dat het economische begrip schaarste exact is, en het „common sense” begrip wazig. Want wat wordt nu precies verstaan onder een „beperkte voorraad”? Toch volgt hieruit, dat volgens de econoom bijvoorbeeld zeewater schaars is, en volgens de niet-econoom is dit niet zo.

Het probleem is nu, dat als wij in ons bestaan willen voorzien, en wij allen voor onze middelen aangewezen zijn op dezelfde ons omringende natuur, de vraag zich aan ons opdringt of wij wel aan voldoende middelen kunnen komen op ons eigen houtje zonder een Staat. Want stel nu, dat er een gek is, die beweert dat de hele wereld zijn exclusieve eigendom is, en wij zouden ons daarbij moeten neerleggen. Waar moeten wij dan van leven? Of, om het wat minder extreem te stellen, als er geen Staten zijn, kan het dan niet voorkomen dat de schaarse middelen van de wereld in handen komen van een beperkt aantal mensen, zodat voor de rest van de mensen gewoon niet voldoende land en grondstoffen meer over is om ook voor zichzelf te kunnen zorgen? Wie garandeert zonder een Staat, dat de verdeling van de bestaande middelen „rechtvaardig” zal zijn, in de zin van dat het elk mens de kans geeft op overleving?

Kortom, er bestaat, zo willen de Politici ons doen geloven, en zo denken veel mensen, een distributieprobleem! Hierdoor denkt men, dat als bepaalde mensen te rijk worden, dit nadelige gevolgen heeft voor de overgrote meerderheid van de mensen die juist niet rijk is. Of, om het populairder te zeggen, wat de een heeft, dat kan de ander niet hebben.

En daarom beperkt het bezit van de een het mogelijke bezit van de ander, en dus zijn overlevingskansen. Door Marxisten is deze redenatie zeer populair geworden in de door hen beleden regel: „Bezit is diefstal”.

Het lijkt misschien, dat economen zich niet al te zeer om deze vraag bekommeren. Schijn bedriegt. Want het hele succes van Keynes, die door velen als econoom beschouwd wordt, berust precies op het speculeren op deze angst. Hij beweerde, dat er een bepaald inkomensniveau bestaat, waarbij mensen hun geld niet meer uitgeven, maar gaan zitten „oppotten”. Volgens hem leidt dit er dan toe, dat consumptie afneemt, de vraag afneemt en daarom de economie gaat stagneren omdat ondernemers geen afzetmarkt meer vinden. Doordat het geld wordt opgepot, is de toegang tot de niet gebruikte goederen voor ondernemers, om productielijnen op te zetten geblokkeerd. Dit oppotten wordt dan volgens hem versterkt doordat bovendien de rentestand in een groeiende economie lager wordt (wat inderdaad waar is), waardoor investeren niet rendabel genoeg is voor de rijken. In wezen is dit het argument van Keynes, als je alle nonsenswiskunde waarin hij zijn stellingen formuleert, weghaalt. Kortom, hij gaf simpelweg een formulering van het distributieprobleem in „wiskundige” termen met gebruikmaking van economisch jargon. Overigens is elke formulering van het gevaar voor het oppotten van geld een vorm van het distributieprobleem. Economen die in dit distributieprobleem geloven zijn vaak voorstanders van het loskoppelen van het geld van het goud. Want dan is het voor regeringen mogelijk om door geld bij te drukken de ontoegankelijke goederen weer „los te krijgen”, en door het opzetten van grote projecten mensen weer van werk, inkomsten en koopkracht te voorzien. En de „economie weer te stimuleren”. Althans, dat denken ze dan.

Dit is ook de reden, waarom veel staatslieden, speculerend op deze angst voor het bestaan de z.g.n. „nivellering” heel hoog in het vaandel hebben staan, en tegen „de rijken” zijn. Want, zo geloven veel mensen, de rijken moeten gekort worden, omdat anders het leven van de anderen onmogelijk wordt gemaakt.

En voor zowel het beschermen van burgers tegen agressie als voor het beschermen van burgers tegen de z.g.n. „hebzucht” van de rijken dienen maatregelen genomen te worden. En liefst door een groep die zoveel macht heeft, dat iedereen wel gedwongen wordt om naar ze te luisteren. Kortom, een groepering die een monopolie heeft op het gebruik van geweld in een bepaald gebied. En zo komen we aan de Staat, en ook aan onze definitie van Staat.

We moeten ogenschijnlijk wel voorstander van een Staat worden, als we zowel het geweldsprobleem als het distributieprobleem willen kunnen oplossen. Want als we zoveel mogelijk willen kunnen garanderen, dat mensen in ieder geval een kans krijgen om voor zichzelf te kunnen zorgen, dan moet er een zekere levensruimte („Lebensraum“ een veel gebruikte term door Adolf Hitler) gegarandeerd kunnen worden voor elk mens, die geboren wordt. Elk mens moet in ieder geval de kans krijgen om aan zijn bestaansmiddelen te komen.

En als de rijken teveel gebied hebben verkregen als zijnde hun bezit, dan kan dit volgens deze distributietheorie niet. Dus er moet daarom een instantie zijn, die een uiteindelijke macht heeft om te bepalen wie recht heeft op wat in een bepaald gebied. Een Staat.

Hoe komt de Staat werkelijk aan zijn macht?

Mensen hebben doorgaans een gebrekkig inzicht in wetenschap, in technologie en vooral in economie. Veel mensen kennen de basisprincipes niet, waarop ze berusten. Vandaar, dat ze niet zien welke rol elk mens binnen de samenleving speelt in het overleven en in het leven van de mens. Vandaar, dat ze niet kunnen zien wat de rol van individuele rechten hierin zijn, noch hoe het probleem van de schaarste ook op andere wijze opgelost kan worden. Ze kunnen hierdoor de claim van Staatisten, dat een rechtvaardige samenleving zonder Staat niet mogelijk is, niet weerleggen.

Of, erger, tegen de claim, dat zonder Staat überhaupt niet voorzien kan worden, in het levensonderhoud iets inbrengen. Of dat ze zonder Staat niet kunnen afrekenen met de schaarsteproblematiek. Het gevolg: mensen geloven dit en zijn bereid tot het betalen van belastingen, wegens gebrek aan een goed alternatief voor de Staat.

En daarom hoeft een Staat, omdat hij zijn basis vindt in dit geloof van de mensen, geen zorg te dragen voor zeer dure controle-instanties die ervoor zouden kunnen zorgen dat de kosten van het Staatje spelen niet egen de baten opwegen. De mensen accepteren de Staat, omdat op de twee voornaamste bestaansgronden van de Staat tot nu toe geen gefundeerd weerwoord gegeven is. En dit, en alleen dit leidt dan tot blind belastingbetalen. En dit, en alleen dit leidt tot de situatie, dat regeringen de beschikking verkrijgen over een economische macht die in de miljarden loopt.

En dat, dames en heren, is de werkelijke bron van het succesvol om zich heengrijpen van de sekte Staat!

Kortom, de diepste wortel van de macht van de Staat is gebaseerd op angst voor gewelddadigheden van de medemens, en onwetendheid over de schaarsteproblematiek, en niet op een geweldsmonopolie. Dit geweldsmonopolie is slechts een gevolg van de onwetendheid van mensen, doordat Staten een groot deel van hun middelen in politieke machtsinstrumenten investeren. Hiermee willen ze aan het publiek verkopen dat ze hun best doen om een geweldsmonopolie op te bouwen dat groot genoeg is, om veiligheid en eerlijke verdeling van de goederen te garanderen.

Mensen vinden belastingen dus een noodzakelijk kwaad, en betalen meestal vrijwillig, zonder dat er ook maar een dreigend woord van de Staat hiervoor nodig is. Dus zonder dat er daadwerkelijke dreiging met geweld plaatsvindt, of hoeft plaats te vinden! De werkelijke bron van belastingbetaling is angst voor anarchisme, gebaseerd op het geloof in bovenstaande twee mythes.

Het tweede en laatste deel van dit artikel in de volgende Vrijbrief.

EEN NIEUW JAAR, EEN NIEUWE REDAKTEUR

Te beginnen met het eerste nummer van het nieuwe jaar, zullen de redaktiewerkzaamheden van Karel Beckman worden overgenomen door Mike van Roosmalen.

Karel Beckman heeft vanwege tijdgebrek besloten om met zijn redaktiewerk te stoppen. Hij zal wel artikelen blijven schrijven voor de Vrijbrief. Zijn serie over het milieu gaat in ieder geval nog een tijdje door.

Mike van Roosmalen is 28 jaar en woonachtig in Den Haag. Hij is begin 1988 afgestudeerd als bedrijfseconoom aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam en is momenteel werkzaam als docent Bedrijfseconomie en Bedrijfsadministratie aan de Hogeschool voor Economische Studies (HEAO) in Amsterdam.

Mike van Roosmalen

DE MILIEUBEWEGING (5)

WAT HANG ONS ALLEMAAL BOVEN HET HOOFD?

Karel Beckman.

Naast de algemene milieuproblemen die de mensheid teisteren (al was het alleen maar door toedoen van de media), zoals water- en luchtverontreiniging, zijn er twee specifieke milieurampen die, volgens Jan en alleman, Moeder Aarde (en de mensheid, maar dat is minder belangrijk) boven het hoofd hangen, namelijk het broeikas-effect en de afbraak van de ozonlaag. Zagen we in de vorige aflevering van deze serie dat de broeikas-theorie uit de lucht is gegrepen, in het huidige artikel zullen we zien dat ook de afbraak-van-de-ozonlaag-theorie niet veel meer is dan een collectieve luchtspiegeling.

GAAT DE OZONLAAG ERAAN?

Waar gaat het om? De ozonlaag, die de aarde beschermt tegen te sterke ultraviolette straling (kortegolf straling), zou aan afbraak onderhevig zijn; met name bij de Zuidpool zou er al een heel gat in de ozonlaag zitten. De oorzaak, dat weet iedereen inmiddels, zou met name de toegenomen uitstoot van CFK's (chloorfluorkoolwaterstoffen) zijn. CFK's - voor het eerst geproduceerd door General Motors aan het eind van de dertiger jaren - worden gebruikt in spuitbussen, koelingsapparatuur, isolatiemateriaal en verpakkingsmateriaal (schuimplastic) en in oplosmiddelen. Hoe worden CFK's geacht de ozonlaag af te breken? CFK's zijn uiterst stabiel, waardoor ze in de lagere luchtlagen niet worden afgebroken. Wanneer ze echter eenmaal in de stratosfeer aankomen, worden ze ontbonden en komt er chloor vrij. Het chloor nu breekt ozon af en vangt het door zuurstof. Zo luidt althans de theorie.

De milieubeweging schetst, zoals te doen gebruikelijk, een angstaanjagend perspectief aangaande de toekomst van de ozonlaag. „Hoe kun je tevreden zijn over het uitbannen van CFK's in 2000 als je weet dat er tot dat jaar nog vijftien miljoen ton chloorchemicaliën in de atmosfeer komen, die de ozonlaag gaan afbreken”, zegt Paul Hohnen van Greenpeace... Al de ozonlaagafbrekende chloorverbindingen die in de atmosfeer komen, blijven lang stabiel. Een molecuul chloor kan wel honderduizend moleculen ozon afbreken. Zelfs als er nu geen chloor meer in de ozonlaag komt dan nog duurt het zestig jaar voordat de ozonlaag terug is

op het niveau van 1985 en toen was er sprake van een achteruitgang, stelt de Greenpeace-medewerker. „Elke ton chloor die nog in de atmosfeer komt, is er een teveel. We hebben nu zoveel wetenschappelijke kennis dat we onmiddellijk moeten stoppen met de productie van deze gassen”. (Volkskrant, 29-6-90).

Greenpeace wordt in zijn chloor-jacht gesteund door prof. dr. ir. P. Bultjes, hoogleraar in Utrecht „met als opdracht de chemische processen in de atmosfeer te bestuderen”. Bultjes: „De ozonlaag is alleen te redden met een vermindering van de emissie van CFK's met 90 tot 95 procent' ... Wanneer er niet wordt gesteund aan de Montreal-afspraken zal volgens Bultjes de ozonlaag omstreeks de eeuwwisseling voor ongeveer de helft zijn afgebroken. En zelfs als de productie van CFK's volledig aan banden wordt gelegd, dan zal de afbraak van de ozonlaag omstreeks de eeuwwisseling altijd nog twintig procent bedragen ten opzichte van nu”. (Volkskrant, 15-10-1988).

Sceptisch als we zijn, stellen wij ons echter drie vragen:

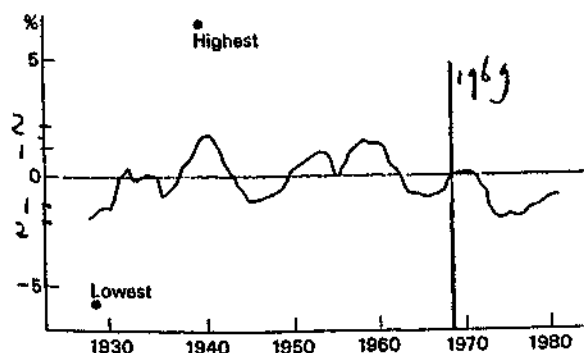
- 1) Vindt er inderdaad een vermindering van de ozonconcentratie plaats?
- 2) Zo ja, wordt dit veroorzaakt door toegenomen hoeveelheden chloor in de atmosfeer?
- 3) En als vraag 2 bevestigend beantwoord kan worden, komt dit dan door het chloor in CFK's of komt het chloor ergens anders vandaan?

Zorgen voor Gisteren.

In de meeste publicaties over het onderwerp valt te lezen dat de ozonconcentratie **de laatste twintig jaar** is gedaald. Het welbekende rapport **Zorgen voor Morgen** van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne verwoordt het als volgt: „in maart 1988 heeft Ozone Trends Panel van NASA de resultaten bekend gemaakt van een grondige analyse van de ozon-meetgegevens van de afgelopen jaren. Metingen van de totale ozonkolom boven het Noordelijk Halfrond tonen een vermindering aan van 1,7 - 3,0 procent in de periode van 1969 tot 1986. In de wintermaanden bedroeg de afname zelfs 2,3 - 6,2 procent.

Met behulp van satellietmetingen is over de periode 1979-1986 een afname geconstateerd van 2,5 procent (tussen 53 gr. ZB en 53 gr. NB)." (1) (Over de toestand boven de Zuidpool geeft het rapport niet veel informatie).

Hier worden we ongerust van en we stellen ons de logische vraag: hoe zat het vóór 1969? Is er sprake van een langere trend? Of is er sprake van een golfbeweging (en is er dus minder reden om ons ongerust te maken)? Voor het RIVM is dit blijkbaar teveel gevraagd. Er worden echter wel degelijk al veel langer metingen gedaan van het ozongehalte. In het in 1984 uitgegeven boek *The Resourceful Earth* komen we de volgende cijfers teggen van het ozongehalte zoals gemeten in Arosa (Zwitserland).

Totale hoeveelheid atmosferische ozon, 1926-1980, gemeten in Arosa, Zwitserland (2).

De conclusie van Professor-Emiritus H.E. Landsberg (voormalig president van de *American Geophysical Union* en vice-president van de *American Meteorological Society*) in *The Resourceful Earth*: „Tot op heden valt uit lange-termijn analyses van stratosferische ozon-observaties geen enkele trend af te leiden”.

Is het toeval dat de cijfers van *Zorgen voor Morgen* uitgerekend bij 1969 beginnen? Wie zorgen voor morgen heeft, kijkt eerst naar gisteren.

Fabeltje

Geen trend impliceert uiteraard ook dat het theoretisch mogelijk is dat de vermindering van het ozongehalte zich voort zal zetten. Daarom is het van belang om te weten wat de oorzaak is van de ozon-„afbraak”. In *Zorgen voor Morgen* lezen we: „Deze afname (zie hierboven) wordt voor 0,7 - 2 procent verklaard uit variatie in de zonne-activiteit en wordt voor het overige toegeschreven aan afbraak van Cl (chloor) en Br (broom)”.

Hoe komt *Zorgen voor Morgen* aan deze cijfermatige verdeling? Geen antwoord. Uit diverse onpraktische bronnen valt af te leiden dat een dergelijke verdeling bij de huidige stand van de wetenschap onmogelijk kan worden onderbouwd. De Britse klimatologen Henderson-Sellers en Robinson - die nergens blijken geven van enige vijandschap ten opzichte van milieu-theorieën - geven het volgende oordeel over de mogelijke gevolgen van de uitstoot van CFK's: „De details van de verschillende reacties, met name de snelheden waarmee ze plaatsvinden, zijn niet goed bekend. Sterker, uit sommige waarnemingen valt af te leiden dat de 'natuurlijke' fluctuaties in het ozongehalte veel groter zijn dan de fluctuaties die verondersteld worden het gevolg te zijn van CFK's. Het is dan ook geenszins zeker welke reacties domineren en of het uiteindelijke resultaat een stijging in stratosferische ozon zal zijn of een daling, en of de verandering klimatologisch significant zal zijn”. (3)

Landsberg komt in *The Resourceful Earth* tot dezelfde conclusie: „De natuurlijke fluctuaties zijn aanzienlijk en er is geen hoop dat menselijke invloeden kunnen worden vastgesteld voordat deze groter zijn dan 5 procent”. (p. 29).

En in een ander (vanuit het oogpunt van de milieubeweging) onverdachte bron lezen we dat tijdens een congres van Cospar (Committee on Space Research) dat in juli 1990 in Nederland werd gehouden „de Amerikaan George Keating zijn gehoor (verraste) met de ontdekking van een opmerkelijk verband tussen het ozongehalte in de dampkring en de rotatie van de zon. Steeds wanneer er een actief gebied op de zon voorbijtrekt, neemt het ozongehalte in de atmosfeer toe. Bevindt het actief gebied zich aan de achterzijde van de zon, dan neemt het ozongehalte weer af. Volgens Keating is het nu voor het eerst goed mogelijk de menselijke invloed op het ozongehalte te becijferen, aangezien de natuurlijke schommelingen ten gevolge van de zonneactiviteit nu bekend zijn”. (Volkskrant, 7-7-1990. Mijn cursivering).

De invloed van CFK's (of juist gezegd, de chloorbestanddelen van CFK's) op de ozonlaag is - dat zal duidelijk zijn - zuiver hypothetisch en in ieder geval uiterst beperkt. Maar er is nog een zwaarwegend argument tegen de duistere rol die het chloor wordt toegemeten. Er bestaat een fabeltje (je komt het werkelijk overal tegen) dat het gat in de ozonlaag in 1985 werd ontdekt door Britse wetenschappers op de Zuidpool. En in 1985 waren er uiteraard al aardig wat CFK's de lucht in gespoten. De feiten zijn echter geheel anders. Al in 1956 ontdekte de Britse wetenschapper Gordon Dobson (geen kleine

jongen: naar hem is de meeteenheid voor ozon, de Dobson-eenheid, genoemd) dat in de maand oktober de ozonconcentratie op Antarctica tijdelijk afnam met 50%. (4) Als de relatief kleine hoeveelheid CFK's die tot 1956 is uitgetoten verantwoordelijk zou zijn geweest voor het gat in de ozonlaag, dan zou er - gezien het enorm toegenomen gebruik van CFK's sinds die tijd - nu geen ozonlaag meer over zijn! Hoeveel meer bewijs is er nog nodig?

Waar is de fluor?

Hiermee is het hele verhaal echter nog niet verteld. CFK's worden beschuldigd omdat ze chloor bevatten, maar chloor komt niet alleen in CFK's voor. Als het dus al zo zou zijn dat chloor in de atmosfeer verantwoordelijk is voor het afbreken van de ozonlaag, dan is daarmee nog niet aangetoond dat CFK's er iets mee te maken hebben. In dit verband stelde Peter Beckmann (in zijn rede tijdens het Libertarisch Congres 1990 in San Francisco) enkele aardige vragen: „Hoe komt het dat het zogenaamde gat in de ozonlaag boven de Zuidpool is en niet boven de Noordpool? Op het noordelijk halfrond worden de meeste CFK's gebruikt. Daar komt bij dat de aanwezigheid van fluor zelden is vastgesteld. Waar komt het chloor vandaan? In het midden van de zeventiger jaren kwam aan de cyclus van vulkanische non-activiteit een einde met de vulkaanuitbarsting in Alaska die in één keer meer chloor in de atmosfeer bracht dan de wereldproductie van chloor in één jaar - volgens de laagste schattingen - volgens de hoogste schattingen was het 700 jaar. Er is geen bewijs dat het chloor afkomstig is van CFK's. Wat ook over het hoofd wordt gezien is het chloor in zeewater dat door organismen in de atmosfeer wordt gezogen”.

Hoe dan ook, u denkt wellicht, is het zo'n ramp dat CFK's worden uitgebannen, ook al kunnen ze geen kwaad? Ja, dat is een ramp. Ten eerste vanwege de macht - en de middelen - die terechtkomen bij de mensen die deze maatregelen uit moeten voeren. Ten tweede vanwege de precedentwerking, want een kind begrijpt dat de overheden van de wereld het niet zullen laten bij het verbieden van CFK's. Ten derde vanwege de kosten. De *Financial Times* meestal geen erg goede bron voor milieugegevens, maar wel voor cijfertjes - schat dat de totale kosten voor het uitbannen van CFK's (voor de fabrieken van koelkasten en dergelijke, en dus voor u en ik) op 100 miljard dollar uit zullen komen. Daarnaast zal de chemische industrie de komende tien jaar zo'n 4 miljard dollar aan onderzoek naar substituten (moeten) uitgeven. (*Financial Times*, 21-6-1990). En dit terwijl CFK's verder geheel onschadelijk zijn voor mens en milieu! Hou die bijdrage aan Greenpeace dus nog maar even in uw zak.

WORDEN LUCHT EN WATER VUILER?

Het is een van de geloofsartikelen van onze tijd dat het met de kwaliteit van ons water en onze lucht alarmerend is gesteld. Wie twijfelt eraan dat het water vol „chemische troep” zit en dat we binnenkort gasmaskers nodig hebben om te ademen?

Bij water- en luchtverontreiniging wordt tegenwoordig het eerst gedacht aan zure regen. Alleen het woord al. Zure regen. Het klinkt zo goor chemisch. Daar is kooldioxide niks bij. Vroeger regende het en werden de pannen nat. Nu regent het en gaan de bomen dood. Dat idee.

Wat is zure regen? Voorzover ik uit diverse publicaties af kan leiden, verwijst de beeldende term zure regen naar de hoeveelheid zuur (uitgedrukt in zuureenheden) die vanuit de lucht op de bodem (en op het water) terechtkomt. Dit zuur zou voornamelijk afkomstig zijn van zwaveldioxide en stikstof. Zwaveldioxide was o.a. verantwoordelijk voor de smog die vroeger in sommige gebieden (zoals Londen) veel voorkwam (en nu veel minder).

In Nederland zou, volgens de laatste berichten van milieu-zijde, de zure neerslag voor 48 procent uit ammoniak bestaan. Ammoniak is een verbinding van stikstof en waterstof (NH₃) die veel in kunstmest wordt gebruikt. Stikstof (hoeveel mensen zouden er bij het horen van het woord alleen al hun gasmaskers uit de kast halen?) is het meest voorkomende element van de aardatmosfeer en onmisbaar voor plantengroei. Onvoldoende stikstof leidt tot onvoldoende groei, teveel stikstof tot overdadige groei. Volgens een bericht in de Volkskrant zou stikstof „de voedingsbalans van bomen” verstoren, waardoor ze gevoeliger zouden worden voor vorst, insecten, ziekten en luchtverontreiniging.

Goed, luchtverontreiniging bestaat, en we mogen aannemen dat teveel zuureenheden in de lucht niet goed is. Volgende vraag: hoe erg is het gesteld met de zure regen? Volgens de milieubeweging uiteraard heel erg - dat zult u wel van me willen aannemen. De citaten zal ik u ditmaal besparen. Ik stel daartegenover dat de zaak weer eens vreselijk wordt overdreven. Ter onderbouwing van deze stelling wil ik allereerst ingaan op de vermeende verzuuring van de meren in het noordoosten van de Verenigde Staten. Vervolgens wil ik de invloed van de zure regen op de bossen in Nederland en elders onder de loep nemen.

Verzuurde meren?

In de Verenigde Staten is de zure regen bekend geworden toen van verschillende kanten werd be-

weerd dat de talrijke meren in het noordoosten van het land aan het verzuren waren. Volgens de eerder aangehaalde bodemspecialist Dr. Edward C. Krug beweerde de Environmental Protection Agency (zeg maar het Amerikaanse ministerie van milieubeheer) in 1980 dat de meren in de V.S. in 40 jaar tijd gemiddeld 100 x zuurder waren geworden als gevolg van zure regen. In 1981 voorspelde de National Academy of Sciences dat het aantal verzuurde meren in tien jaar tijd zou verdubbelen. Om het probleem te onderzoeken en oplossingen aan te dragen werd de U.S. National Acid Precipitation Assessment Program (NAPAP) opgericht. In 1987 publiceerde deze instantie de resultaten van een uitgebreid onderzoek, waaruit bleek dat er niet duizenden, maar slechts honderden meren „verzuurd“ waren, en dat het aantal niet toenam, maar gelijkbleef. (De milieubeweging betitelde het onderzoek als „bad science“ en dwong de directeur van de NAPAP ontslag te nemen).

En die honderden verzuurde meren dan, zult u zeggen, is dat niet erg genoeg? De vraag is echter: is de verzuring van die meren de schuld van de zure regen? Het antwoord is: met een zekerheid grenzende waarschijnlijkheid niet. Het is namelijk zo dat:

- a. onderzoek naar meerafzettingen heeft aangetoond, dat verzuurde meren in het noordoosten van de V.S. al voorkwamen vóór de industriële revolutie, en
- b. het aantal verzuurde meren en stromen in delen van de wereld waarin geen zure regen voorkomt (maar wel zuurrijke bodem) vele malen groter is dan in de gebieden die zogenaamd getroffen worden door zure regen. (Voorbeelden zijn verzuurde en dode rivieren in het Amazonegebied, zoals de Rio Negro, waar de ontdekkingsreiziger Alexander von Humboldt al tweehonderd jaar geleden over schreef, en talloze verzuurde meren en rivieren in gebieden in Australië en Nieuw-Zeeland, waar geen sprake is van zure regen.

Waarom wordt de verzuring van deze meren en rivieren dan veroorzaakt?

Hoogstwaarschijnlijk doordat in deze meren en rivieren water binnenkomt via (natuurlijke) zuurrijke vegetatie in de bodem, zoals veenmos. Experimenten hebben in ieder geval aangetoond dat „schone regen“ op zuurrijke bodem resulteert in zure waterafvoer. (5)

Deze gegevens worden bevestigd door de Amerikaanse columnist Warren C. Brookes, die in mei 1990 in de Financial Times schreef dat „een tien jaar durend onderzoek, dat \$600 miljoen kostte,

aantoonde dat, in plaats van de aquatische 'silent spring' die door de EPA was voorspeld in 1980, ...zuurrijke meren een relatief klein percentage (2,1 procent) van het totaal aantal meren uitmaken, en dat de relatieve zuurgraad van deze meren vandaag de dag nauwelijks is veranderd in vergelijking met vóór de industriële revolutie.“

Lariekoeke

Het wijdverbreide idee dat de bossen in Nederland en andere industriële gebieden aan het afsterven zijn als gevolg van zure regen lijkt op zijn minst ook sterk overdreven te zijn. In het Financiële Dagblad verscheen vorig jaar een interessant interview met de heer C.G. van Gelderen, voorzitter van de Nederlandse Bond voor Boomkwekers. Van Gelderen werd enigszins sikkeneurig van de overdreven aandacht die volgens hem werd geschonken aan de zure regen. "De slechte conditie van de bossen," zei van Gelderen, "heeft méér oorzaken: de sterke vergrijzing van het Nederlandse bosbestand, het feit dat veel van onze bossen zijn aangelegd op arme gronden die niet voor landbouw geschikt waren en de toendertijd niet beschikbare kennis over genetisch uitgangsmateriaal, dat geschikt is voor die arme gronden. Zure regen heeft de functie van de druppel, die de emmer doet overlopen." Volgens het Financiële Dagblad "roepen de Nederlandse boomkwekers (al jaren) dat de Nederlandse bossen moeten worden verjongd .... Nederland heeft 300.000 ha bos, waarvan 240.000 ha volgens hen regelmatig vernieuwing vereist en de rest valt onder de noemer "kreupelhout". Van die 240.000 ha zou volgens van Gelderen elk jaar 3000 ha moeten worden vervangen door jong, genetisch geschikt uitgangsmateriaal. De praktijk is echter dat nu al jarenlang niet meer dan 1500 à 2000 ha is vernieuwd."

Van Gelderen geeft nog een voorbeeld van het wanbefeid van de overheid (die uiteraard in Nederland de leidende bosexploitant is). "Tijdens de iepenziekte heeft de overheid veel geld gestopt in de ontwikkeling van nieuwe, ziekte-resistente klonen. De Nederlandse boomkwekerij heeft op basis hiervan iepen gekweekt. En wat gebeurt? De overheid koopt geen iepen meer, 'Het ziet er naar uit dat we dit jaar 20.000 iepen moeten gaan verbranden,' aldus van Gelderen." (Financiële Dagblad, 11-13 november 1990).

Het ziet er dus naar uit dat, hoewel de conditie van de Nederlandse bossen inderdaad slecht is, zure regen niet de voornaamste oorzaak is. Deze conclusie werd onlangs bevestigd door ir. C.J. Stefels, scheidend directeur van het Nationale Park De Hoge Veluwe. Bij zijn afscheid zei Stefels: "Die ver-

halen dat al het bos in Nederland zal verdwijnen zijn lariekoek. De natuur past zich wel aan aan veranderde omstandigheden, zoals een zuurder milieu". (Financieele Dagblad, 14-8-90). Alleen „kleine, onopvallende organismen" zouden de dupe kunnen worden van verzuring. Volgens het Financieele Dagblad was Stefels van mening dat de Hoge Veluwe „heel goed kan overleven dankzij menselijk ingrijpen, in de vorm van goed bosbeheer en voorzichtige bemesting". Stefels is ook „tegenstander van het beperken van het autoverkeer door de Hoge Veluwe, omdat dit „nog geen half procent" scheelt in de kwaliteit van het bos".

Ook in de Verenigde Staten lijkt er geen sprake van te zijn dat de bossen afsterven door zure regen. Volgens Warren Brookes wordt in de hierboven vermelde Amerikaanse studie geconcludeerd dat er „geen bewijs is voor wijdverbreide schade aan bossen in de V.S." en dat „zure regen niet verantwoordelijk is voor een vermindering van regionale oogstopbrengsten". Overigens is ook niet aangetoond dat zure regen op het ogenblik een nadelig effect zou hebben op de gezondheid van de mens.

Een onderzoek uit maart 1988 van het Amerikaanse Environmental Protection Agency kwam tot de volgende conclusie: „De beschikbare laboratoriumgegevens geven geen steun aan de notie dat constante, lange-termijn blootstelling aan zwavelzuur op het huidige niveau meetbare effecten op de gezondheid zou hebben". (Financial Times, 17-05-1990).

Elsevier-medewerker Simon Roozendaal (een van de weinige journalisten in Nederland die vraagtekens heeft durven plaatsen bij de broeikasstheorie) constateert dat, in tegenstelling tot wat de meeste mensen denken, de verzuring in Nederland de laatste jaren aanzienlijk is verminderd. „De totale hoeveelheid zuur die op de Nederlandse bodem komt, krimpt voortdurend: van zo'n zesduizend eenheden in 1980 tot ruim vierduizend in 1986 (volgens het rapport Zorgen voor Morgen). Vooral de zwavel in de lucht daalt met veertig procent in vergelijking met 1980... In vrijwel alle Westeuropese landen vermindert de zwaveldioxide-uitstoot opzienbarend. Het meest in de landen met veel kerncentrales..." (Elsevier, 30-9-89).

Weer een rivier

Wat de water- en luchtverontreiniging in het algemeen betreft, is Roozendaal ook niet pessimistisch. „De concentratie van lood (in) de lucht (is teruggebracht) van 3 microgram per kubieke meter tot minder dan 0,8".

„In mosselen uit de Westerschelde zat in 1980 nog 90 miligram cadmium per kilo mosselen, in 1987 minder dan 5. Haring uit de Rijnmond bevatte in 1987 meer dan 25 keer minder van een van de toonaangevende PCB's dan in 1987".

„De Rijn wordt zoetjesaan weer een rivier in plaats van een open riool... De Rijn bevatte in 1987 twintig procent aan polycyclische aromaten (waarvan sommige kankerverwekkend zijn) (vergeleken met) 1980. Chloorfenolen (vaak typerend voor industrieel afvalwater) kunnen niet meer worden aangetoond. Gechlloreerde koolwaterstoffen als 1,2 dichloorethaan, waarschijnlijk kankerverwekkend: in 1979 nog meer dan vijf milligram per kubieke meter, sinds 1982 niet meer aantoonbaar. De organochloor-bestrijdingsmiddelen: nog maar enkele procenten van wat het in de jaren zeventig was". Kwik is nu ruim onder de norm van 0,3 milligram per kubieke meter water. „Vrijwel hetzelfde geldt voor andere zware metalen als lood, cadmium, chroom en koper. De Nederlandse lozingen aan zware metalen zijn, volgens de derde nota Waterhuishouding, teruggebracht van ruim 2000 ton in 1975 tot 385 ton in 1985... De zinkvervuiling van het water is... zo enorm gedaald dat we misschien weer zink aan het water zouden moeten toevoegen, want de mens heeft een beetje van dit metaal nodig". (Elsevier, nr. 39, 30-09-1989).

Voor de V.S. zijn soortgelijke cijfers te melden. Zwaveldioxide daalde met 44 procent, koolmonoxide 41 procent, oppervlakte-ozon 9 procent, lood 93 procent, de totale hoeveelheid zwevende deeltjes 18 procent. (Warren Brookes, Financial Times, 17-05-1990).

De zogenaamde oppervlakte-ozon („surface ozone") waar Warren Brookes het over heeft (dit heeft niets met de ozonlaag te maken) wordt door de milieubeweging ook nogal eens genoemd als veroorzaker van luchtvervuiling. Zo meldt de Volkskrant (29-10-1990) dat „ozon, dat voor 50 procent afkomstig is van het wegverkeer", in de bossen schade aanricht. Ook dit is geenszins bewezen. Warren Brooks schrijft: er bestaat „groeiende onzekerheid ten aanzien van de daadwerkelijke relatie tussen de aanwezigheid van oppervlakte-ozon en uitlaatgassen van auto's. De stad Atlanta wist tussen 1979 en 1985 de totale emissie van vluchtige organische verbindingen (volatile organic compound emissions, VOC) met 50 procent terug te brengen. De kosten van dit programma bedroegen \$ 700 miljoen. Het ozonniveau in de stad vertoonde niettemin een stijgende lijn. Analyse van excessieve hoeveelheden ozon in de atmosfeer tonen aan dat deze vrijwel geheel gerelateerd zijn aan het weerpatroon". (Warren Brookes, Financial Times, 17-05-1990).

Nog een geval van vermeende WATERVERONTREINIGING

Hoezeer de argeloze burger bij de neus wordt genomen door de milieubeweging, bleek mij uit een geval waar ik zelf nog niet lang zo geleden tegenaan liep. Op 16 mei 1990 verscheen het volgende bericht in de Volkskrant:

„De Oostzee is vanaf een diepte van negen meter biologisch dood. Dat heeft de Westduitse Bond voor Milieu- en Natuurbescherming (BUND) maandag in Bonn bekendgemaakt. „De vervuiling van de Oostzee is door nalatigheid van de kuststaten aanzienlijk toegenomen”, aldus BUND-voorzitter Ulrike Mehl. „De hoofdschuldigen zijn vooral Polen en de Sovjet-Unie, die in grote hoeveelheden ongezuiverd riool- en afvalwater naar de zee afvoeren”.

Laat ik nu toevallig vlak daarvoor in het eerder vermelde boek *The Resourceful Earth* een passage zijn tegengekomen over precies hetzelfde onderwerp. Wat blijkt? Ik citeer *The Resourceful Earth*:

„Sommige vormen van milieuschade, die op het eerste gezicht veroorzaakt lijken te worden door industriële vervuiling, blijken in feite voornamelijk het gevolg te zijn van natuurlijke krachten. Een leerzame illustratie betreft de kwaliteit van de diepere wateren van het centrale gedeelte van de Oostzee. De gegevens (het betreft gegevens van het ICES - Conseil Permanent International pour l'Exploration de la Mer - waar hier naar wordt verwezen) wijzen erop dat in de centrale wateren van de Oostzee, ruwweg tussen Stockholm en Helsinki, het zuurstofgehalte gestaag is gedaald, van 300 ml/l aan het begin van deze eeuw tot vrijwel 0 nu... Uit deze gegevens hebben sommige waarnemers afgeleid dat de Oostzee een „dode zee” aan het worden is; de implicatie is dat de vervuiling vanuit de kust de Oostzee aan het vernietigen is. Het is echter geenszins duidelijk in hoeverre de trend in het zuurstofgehalte gerelateerd is aan vervuiling. Zo komen er in het noordelijke gedeelte van de Botnische Golf, dat vrij ondiep is, behoorlijk veel verontreinigende stoffen terecht van nabijgelegen papierfabrieken. Dit gedeelte van de Oostzee is dan ook een van de gedeeltes die het zwaarst onderhevig is aan afvoervloeistoffen die zuurstof nodig hebben. Maar de gegevens over het zuurstofgehalte van dit gedeelte van de Oostzee tonen (helemaal geen negatieve trend). Volgens Stig H. Fonselius (*Hydrography of the Baltic Deep Basins, III, Fishery Board of Sweden Series Hydrography Report no. 23, 1969*) is de voornaamste reden voor het verminderde zuurstofgehalte in het centrale gedeelte van de Oostzee een stijging in de saliniteit (zoutge-

halte). Hij schrijft deze stijging bovendien toe aan meteorologische factoren. „De voornaamste oorzaken... zijn veranderingen in de atmosferische circulatie die over lange tijd zijn waargenomen... en een afname in de neerslag veroorzaken, die weer leidt tot een overeenkomstige afname in afvloeiing (d.w.z., een afname in de toestroming van rivieren die uitmonden in de Oostzee)”. (Fonselius heeft drie rivieren onderzocht die in het oostelijk gedeelte van de Oostzee uitmonden. Op basis van cijfers die teruggaan tot het begin van de 19e eeuw, concludeert hij: „er valt een dalende trend waar te nemen in de afvloeiing van de drie rivieren vanaf het begin van de 20e eeuw. Als dit een echte, blijvende trend is, is er niet veel hoop voor een betere zuurstoftoestand in het diepe water van de Oostzee”. (6)

Dit citaat, samen met commentaar van mij, heb ik naar de Volkskrant opgestuurd, die zo vriendelijk was een en ander op 22 mei 1990 volledig in de brievenrubriek op te nemen. Het lijkt dacht ik geen twijfel dat de Volkskrant in milieukringen goed wordt gelezen. Je mag dus veronderstellen dat, als ik het bij het verkeerde eind had gehad, er wel een reactie zou zijn gekomen. Maar nee: het bleef doodstil aan milieuzijde. Het oorspronkelijke persbericht van de BUND was dus pure misleiding.

Fillistijnen

Wil ik nu met dit alles beweren dat milieuverontreiniging niet bestaat?

Nee, dat wil ik niet beweren. Het spreekt vanzelf dat mensen in staat zijn om slechte dingen te doen, variërend van het voeren van oorlogen tot het verstoppertje van gif in de grond. Milieuverontreiniging is een reëel probleem. Hoe milieuverontreiniging te voorkomen en tegen te gaan is een onderwerp waarop ik in het volgende nummer van de Vrijbrief hoop in te gaan. Wat ik wel wil beweren - en wat ik dacht ik afdoende heb aangetoond - is dat de paniekzaaij van de milieubeweging over de vermeende ecologische rampen die ons boven het hoofd hangen volkomen misplaatst is, en dat de informatie die uit de milieukoker komt ten aanzien van milieuproblemen volkomen onbetrouwbaar is. (7)

De broeikas-theorie en de afbraak-van-de-ozonlaag-theorie zijn nergens op gebaseerd, en de lucht- en waterverontreiniging, inclusief de zure regen, wordt sterk overdreven.

Zoals Simon Roozendaal opmerkt in Elsevier: „Voor wie zijn ogen de kost durft te geven, is het duidelijk dat het milieu godzijdank niet naar de Filistijnen gaat”.

NOTEN

- 1 *Zorgen voor Morgen, Nationale Milieuverkenning, 1985-2010*, RIVM, Alphen a.d. Rijn, 1989, eindredactie Ir. F. Langeweg, p. 71-72.
- 2 H.E. Landsberg, „Global Climatic Trends” in *The Resourceful Earth*, eds Julian L. Simon, Herman Kahn, Oxford, 1984, p. 289. Oorspronkelijke bron: H.U. Dütsch, „Die Ozonschicht der Atmosphäre, ihre Erforschung und ihre Bedeutung”, *Annal. d. Meteorol.*, N.F., nr. 17, p. 16-22.
- 3 A. Henderson-Sellers & Peter J. Robinson, *Contemporary Climatology*, Londen, 1986, p. 353).
- 4 Zie Edward C. Krug, Ph.D., „Acid Rain, And Just Maybe... The Sky Isn't Falling”, Luncheon address at the 98th Annual Meeting of the Illinois Mining Institute, Mt. Vernon, Illinois, USA, 1990.

Zie ook het kritische boekje van J.C. v.d. Rhee, *Ons Milieu, tussen Waan en Werkelijkheid*, Driel, 1989.

- 5 Krug, *ibid.*
- 6 *The Resourceful Earth*, redactie Julian L. Simon en Herman Kahn, uitg. Basil Blackwell, Oxford, 1984, p. 440-441, mijn vertaling.
- 7 U zult begrijpen dat het voor mij onmogelijk is om alle berichten over werkelijke en vermeende gevallen van milieuverontreiniging aan de orde te stellen. Herinnert u zich nog dat een partij zinkafval bestemd voor Brazilië werd teruggestuurd, omdat deze door de landsadvocaat tot „gevaarlijke afvalstoffen” was bestempeld? Naar aanleiding van deze kwestie zei de Utrechtse chemicus prof. dr. R. Schuiling: „Ik ga rustig op die berg zinkresidu een kop koffie of een glas melk drinken”. (Elsevier, nr. 39, 30-9-89). Van dit soort voorbeelden zijn er vele tientallen te geven. In het volgende nummer van de Vrijbrief wil ik alleen nog ingaan op de bekende dioxine-affaire, omdat deze een interessant licht werpt op het algemene probleem van wat nu eigenlijk schadelijke stoffen zijn.

Op de kwestie van ontbossing en overbevolking komt ik misschien later nog terug.

Wat het broeikas-effect betreft: op 20 oktober 1990 verscheen in de Volkskrant een groot artikel met de kop THEORIE OVER BROEIKASEFFECT IS NOG ZEER WANKEL.

„Voorspellingen over het warmer worden van de aarde”, stond er te lezen, „zijn nog zeer onzeker. Dat bleek afgelopen week op een symposium over het broeikas-effect. De kritiek richt zich voornamelijk op de gehanteerde rekenmodellen, waarin essentiële elementen ontbreken”. Ik vond dit natuurlijk niet zo prettig om te lezen. Had ik al mijn werk nu voor niks gedaan? Maar de schade bleek gelukkig mee te vallen.

Twee weken later reeds kwam de Volkskrant met de kop MILIEUCONGRES EIST DIRECTE ACTIE TEGEN BROEIKASEFFECT, gevolgd door de mededeling dat „na een week vergaderen... 747 onderzoekers uit 126 landen de politici (hebben) opgeroepen onmiddellijk maatregelen te nemen tegen de klimaatsverandering als gevolg van het broeikas-effect. Ondanks allerlei onzekerheden is er nu actie nodig om de uitstoot van broeikasgassen tegen te gaan”.

Ik wil het nog maar eens onderstrepen: het gaat u misschien wel om het milieu, de milieubeweging niet.

LEZERSKWIS

Wat is volgens u de belangrijkste bron van milieuvervuiling ter wereld?

Het antwoord in de volgende Vrijbrief.

„Gauw! Geef door dat we de oorzaak van de aantasting van de onzontaag hebben ontdekt!”

BOEKRECENSIE

THE CASE FOR ANIMAL RIGHTS

Tom Regan Hub Jongen

Vóór de Libertarische Conventie in Parijs had ik nooit echt nagedacht over „dierenrechten”. Voor mij was het duidelijk dat dieren geen „Rechten” hebben. Ook al wil dat uiteraard niet zeggen dat het moreel is om met een dier maar te doen en laten wat je zelf wil.

In Parijs ontmoette ik Hank Holzer. Hank Holzer is de echtgenoot van de schrijfster Erica Holzer. Hij en Erica waren de advocaten van Ayn Rand. Daardoor had hij heel veel met Ayn Rand te maken, en kon hij heel interessante verhalen vertellen en toelichting geven op punten die onduidelijk waren in de gebeurtenissen in de objectivistische beweging. Van hem hoorde ik dat hij uit de objectivisten-groep geëxcommuniceerd is omdat hij vindt dat dieren WEL rechten hebben.

Dit leidde tot zeer interessante gesprekken en de belofte van Hank dat hij me er een boek over zou sturen. Dat boek is THE CASE FOR ANIMAL RIGHTS.

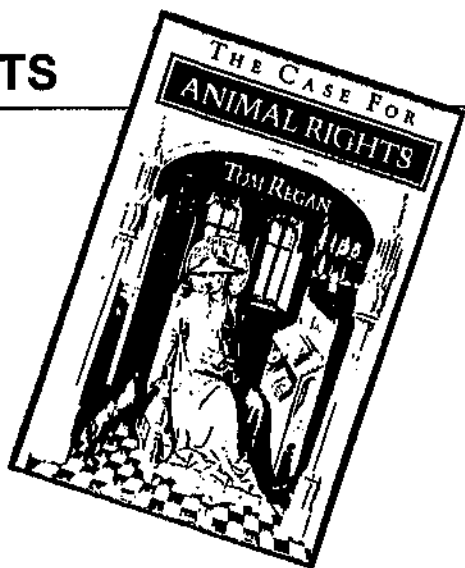
Het is een boek met 425 bladzijden waarin de „rechten” van dieren sterk worden verdedigd. Tom Regan is de intellectuele leider van de „dierenrechtenbeweging”.

Natuurlijk is de eerste hindernis af de definitie van een RECHT. Regan maakt, terecht, een verschil tussen legale en morele rechten. Legale rechten hangen af van de wet, kunnen op elk ogenblik worden veranderd, en (op de wereld) hebben niet alle mensen dezelfde rechten.

Morele wetten daarentegen zijn universeel, onafhankelijk van ras, sex, religie, plaats van geboorte of woonplaats enz. Ze gelden in gelijke mate voor ieder mens, ook al hebben verschillende filosofen er verschillende gedachten over.

In feite zou de enige juiste situatie zijn dat de legale rechten en de morele rechten niet met elkaar in strijd zijn. Jammer genoeg is in de wereld veel leeg en tegelijkertijd immoreel.

Een probleem vind ik dat Regan niet alle dieren over één kam scheert. Bij het toekennen van rechten komt hij vooral uit op zoogdieren die ongeveer één jaar of ouder zijn. Dit onder andere omdat hij het hebben van rechten koppelt aan het hebben

van „een waarde in zichzelf”, onafhankelijk van het nut dat ze voor anderen hebben, en van een zekere mentale ontwikkeling.

Deze dieren hebben aantoonbaar een of andere vorm van verlangens, geheugen, geloof, inzicht en verwachting; ze voelen plezier en pijn en ze hebben emoties. Net als de mens hebben ze daarom een basisrecht om behandeld te worden op een wijze die respect toont voor hun onafhankelijke inherente waarde. Met respect behandeld te worden, betekent zeker dat hen geen kwaad wordt aangedaan. Dit is geen zaak van vriendelijkheid maar van rechtvaardigheid.

Blijft het probleem bij welk dier en wanneer je de grens trekt.

Regan vindt dat je deze dieren vrij moet laten en zeker niet mag gebruiken ten dienste van jezelf. Op basis van zijn redenering veroordeelt hij dan ook jagen en het gebruiken van dieren voor wetenschappelijke proeven. Zelfs het fokken van dieren om ze op te eten. Logisch vindt hij dus dat het noodzakelijk is dat iedereen vegetariër wordt.

In het boek wordt niet alleen op filosofische wijze getracht deze dierenrechten af te leiden en aan te tonen, er worden ook allerlei voorbeelden gegeven van grensgevallen en van „reddingsboot-situaties,.. Het is niet alleen verhelderend voor iedereen die in dierenrechten is geïnteresseerd, maar ook voor personen die meer willen begrijpen van moraliteit en rechten in het algemeen.

Het boek is in 1983 uitgegeven door UNIVERSITY OF CALIFORNIA PRESS, Los Angeles, en kost \$ 11,95.

TERRA LIBERA

Libertarisch nieuws en informatie

Hub Jongen

LIBERTY FUND inc.

We ontvingen weer de prachtige catalogus van LIBERTY FUND waarin een groot aantal bekende en belangrijke boeken worden aangeboden.

Zij geven, naast nieuwe werken, ook regelmatig boeken uit die waren uitverkocht.

Bijvoorbeeld boeken van Friedrich Hayek, David Hume, Herbert Spencer. De prijzen zijn zeer redelijk. Zo kunt u het boek SOCIALISM van Hayek al kopen voor \$ 10,- (paperback).

U kunt catalogus/boeken bestellen bij:
THE ECONOMISTS' BOOKSHOP
Clare Market, Portugal street
LONDON, WC2A2AB, Engeland.

LIBERTY AND THE STATE, U.S. Report by Jarret Wollstein

Jarret Wollstein is bij veel lezers en libertariërs bekend om de vele „Position Papers” die hij in het verleden heeft geschreven. Hij is thans bezig om die voor ISIL opnieuw te maken en te moderniseren. Ook zullen ze meer op de hele wereld dan alleen op Amerika gebaseerd worden. Jarret heeft ons toegezegd om regelmatig speciaal voor de VRIJBRIEF een U.S. Report te schrijven. Afhankelijk hoe zich dit ontwikkelt zullen we dit rapport opnemen in TERRA LIBERA, of er een afzonderlijke rubriek van maken. In deze VRIJBRIEF nemen we de relevante stukken van Jarret op in de Terra Libera rubriek en zullen we zijn (vertaalde) bijdragen ondertekenen met JW.

DE AMERIKAANSE BEGROTING

Na maandenlang touwtrekken hebben de Amerikaanse politici eindelijk een nieuwe begroting rond gekregen. De meeste Amerikanen zien de hogere belastingen die de Republikeinse President Bush heeft goedgekeurd, als een verraad aan zijn beroemde verkiezingsbelofte: „Read my lips! No new taxes”. De republikeinse partij is nu feitelijk niet meer te onderscheiden van de Democratische partij. Beide partijen staan voor „hardcore statism”: verhogen van belastingen, buitenlandse avontuurtjes, en de „Drug War”, kruistocht tegen burgerlijke rechten en individuele vrijheid. JW.

VERKIEZINGSRESULTAAT V.S.

Voor de verkiezingen van 6 November jl. was er in de V.S. een algemene apathie en wantrouwen tegen alle politici. In deze anti-politieke sfeer konden onafhankelijke kandidaten en kleinere partijen het meest profiteren. Voor het eerst in 40 jaar werd in het Congres weer iemand van de Socialist Workers Party gekozen.

Kandidaten van de LIBERTARIAN PARTY verhoogden in het algemeen hun resultaat van 1-3% in 1988, tot 3-8% nu in 1990. Dit geeft wel hoop, maar het is te vroeg om te concluderen dat dit een doorgaande trend is. Het is jammer dat het aantal libertarische stemmen nog veel te laag is om een duidelijke invloed op de politiek te hebben. Bovendien blijft het zeer moeilijk om op de kieslijsten te komen en publiciteit te krijgen. JW.

DE OORLOG TEGEN DRUGS

De belangrijkste binnenlandse kwestie voor Amerikaanse Libertariërs blijft de steeds maar toeneemende oorlog tegen drugs. Ik overdrijf niet als ik zeg dat deze „drug war” de regering in staat heeft gesteld om ieder individueel recht van de burgers feitelijk te vernietigen. Verdachte drugdealers worden zonder proces gevangen gezet, alle eigendommen van verdachte individuen of bedrijven worden geconfisciseerd; steeds meer urine-testen en andere indringende maatregelen worden genomen om druggebruikers te vangen. Maar men wil nog verder gaan. Steeds meer congresleden willen maatregelen als het testen van studenten en arbeiders, en zelfs het oprichten van concentratiekampen voor druggebruikers. Het klinkt als een Orwelliaanse nachtmerrie, maar het is nu de realiteit van de drug war in Amerika. Als de vernietiging van de individuele vrijheid die door de drug war reeds is veroorzaakt niet wordt teruggedraaid, zal Amerika steeds minder een vrij land en veel meer een politestaat gaan worden. JW.

ISIL RAPPORT

In 1991 is de 200ste verjaardag van „U.S. Bill of Rights”. ISIL zal dan in samenwerking met andere libertarische groepen seminars organiseren op universiteiten en in steden om de betekenis van deze „Verklaring” uit te leggen, en duidelijk te maken hoe deze rechten thans worden uitgehold (Zie ook voorgaande paragraaf). JW.

DRUG POLICY FOUNDATION

In November nam Jarret Wollstein deel aan een seminar in Washington D.C. dat door de Drug Policy Foundation werd gesponsord. Meer dan 350 wetenschappers, opleiders, politici, juristen en anderen van over de hele wereld namen er aan deel. De groep was zeer sterk libertarisch gericht. Het is de moeite waard van de publikaties van deze stichting kennis te nemen. Haar adres is:
Drug Policy Foundation,
4801 Massachusetts Av. NW, Suite 400 Washington D.C. 20016, U.S.A.

LIBERALISME

Dit is de naam van een nieuw blad dat in België is verschenen. Het wordt uitgegeven door het Paul Hymanscentrum en zal vier keer per jaar verschijnen. In feite is het een „tweeling”, want het blad verschijnt tegelijk zowel in het Nederlands als in het Frans! Leuk is dat LIBERALISME in beide talen op de zelfde wijze wordt geschreven!

Het blad wil een echte bijdrage leveren aan „het verspreiden van de liberale gedachte”.

Dit heeft uiteraard met de „VRIJHEID” te maken. Ik heb echter (nog) niet in het eerste nummer kunnen vinden wat redactie en uitgever daar nu precies onder verstaan. Omdat het Paul Hymanscentrum een verband heeft met de Liberale Partij, de PVV, zal het begrip vrijheid voor het blad wel in die zelfde richting liggen. Hopelijk zal er aan de echte **PERSOONLIJKE VRIJHEID** die het libertarisme voorstaat, ook voldoende aandacht worden geschonken.

Positief voor die gedachte is dat de verantwoordelijke uitgevers, Herman DE CROO en Jean GOL in hun voorwoord iets zeggen over Alexis de Tocqueville:

„Wie heeft ooit beter dan de **TOCQUEVILLE** aange-
toond dat een democratisch regime, gesteund op de wet van de meerderheid, soms ook willekeurig kan optreden? Democratisch verkozen of benoemde inspecteurs kunnen op de enkelingen, de families, een toezicht en drukking uitoefenen, die elke vrijheid van uitdrukking en elke vrijheid van uitdrukking en elke eerbied voor het privéleven ledere bestaanszin ontnemen.

Wie heeft ooit beter dan hij gesproken over het „zachte despotisme”, waarbij de gezagvoerders, vooruitziend en volgens de regels van het spel de maatschappij strikken in een net van duizenden ingewikkelde, minitieuze en eenvormige regeltjes, die elk initiatief en de vrije geesten verstikken? Dit gezag dwingt niet, het doet verkwijnen. Het vernietigt niet maar het belet te leven. Lopen wij niet het gevaar, in onze hoogontwikkelde maatschappij uit te monden op een dergelijk soort gezag??”

Het eerste nummer schenkt veel aandacht aan de gebeurtenissen in Oost-Europa, en de overgang naar een „liberale” maatschappij.

Laten we hopen dat dit laatste werkelijk zal gebeuren!

In de Raad van Beheer zit ook de winnaar van de **BENELUX LIBERTARIAN AWARD 1986**: Guy Verhofstadt. Het adres van LIBERALISME is: Paul Hymanscentrum, 37/39 Napelsstraat, 1050 BRUSSEL.

Een gewoon abonnement kost BF 750.

THE FREEMAN, ideas on liberty.

The Freeman wordt uitgegeven door The FOUNDATION for ECONOMIC EDUCATION, bekend onder de afkorting FEE.

Het blad kost \$ 15,- per jaar en is zeer het lezen waard.

In het recente november nummer is een artikel opgenomen van Fred Dekkers: The Nature of Government. Dit artikel is een uittreksel van een voorwoord dat bestemd is voor de geplande uitgaven in 't Hongaars van Ludwig von Mises: Planned Chaos. In dezelfde uitgave staat een kort stukje van Walter Williams dat ik u niet wil onthouden. Mijn vertaling: **VECHTEN TEGEN DE VERKEERDE VIJAND.**

„Ik gaf een lezing voor ongeveer 200 mensen op de „University of the North” in Zuid Afrika. Dit is een „zwarte” universiteit. Een zwarte student stond op en zei: „Ik ben een Marxist. Ik geloof in Marxisme en socialisme”.

Ik zei: „Mooi, mag ik je een paar vragen stellen?”, en ik vroeg: „Denk je dat het mogelijk moet zijn dat jij een bedrijf begint waar je dat zelf zou willen?”.

Hij zei: „Ja”.

„Denk jij dat het mogelijk moet zijn dat jij zelf met een werkgever onderhandelt over je eigen loon?”.

Hij zei: „Ja”.

Ik zei: „Denk jij dat het mogelijk moet zijn dat hij gaat wonen waar je zelf wil zonder inmenging van derden?”.

Hij zei: „Ja”.

Toen zei ik: „Je bent echt voor laissez-faire kapitalisme. Het probleem waar je al die tijd tegen gevochten hebt, is communisme, omdat communisme overheidseigendom en beheersing van de produktiemiddelen betekent.

Het adres van FEE is:

Irvington-on-Hudson, NY 10533, USA.

KOPENHAGEN

In Kopenhagen is op 10 november een succesvol ééndaags seminar gehouden om vooral nieuwe mensen te laten kennis maken met de achtergronden en de filosofie van het libertarisme. Dit is mogelijk een idee om in de Benelux ook eens tot uitvoering te brengen. Wie wil het organiseren?

LIBERTARISCH STUDIECENTRUM, LSC

Het LSC werkt thans aan een lijst definities van woorden die in discussies veel worden gebruikt, maar steeds weer misverstanden blijken te geven. Dit zowel in discussies met derden, als in discussies onder libertariërs.

Stefan van Glabbeek heeft een eerste opzet gemaakt, en op de bijeenkomsten wordt getracht tot aanvaarding van de omschrijvingen te komen. Dit blijkt nog niet eens zo eenvoudig te zijn. We hopen in de VRIJBRIEF de aanvaarde definities te publiceren.

Als u nu reeds geïnteresseerd bent, kunt u de voorlopige lijst opvragen bij de redactie. Uiteraard wordt uw inbreng op prijs gesteld.

POLEN.... STANCZYK

STANCZYK is een blad dat vier jaar geleden in Polen ontstond en dat zich in de libertarische richting ontwikkelt.

In de principeverklaring van het blad staat onder andere:

„Wij zouden onze lezers graag ervan overtuigen dat een overheid maar één taak heeft, namelijk het beschermen van het leven, vrijheid en bezit van de burgers.

Wij willen een volledige bescherming van de persoonlijke vrijheid.

De welvaartsstaat is het resultaat van gelegaliseerde roef en is daarom in strijd met de principes van vrijheid”.

De STANCZYK groep heeft een intensief contact met de Deense libertarische groep LIBERTAS. In een brief aan LIBERTAS schrijft de Pool Aleksander Popiel dat het inzicht dat democratie destructief is voor het kapitalisme, steeds meer wordt begrepen.

Hij wijst op het grote gevaar dat in de Oost-Europese landen door westerse en Amerikaanse hulp via democratische verkiezingen de socialisten aan de macht zullen helpen. En hij haalt Ayn Rand aan. „Er is geen verschil tussen communisme en socialisme, behalve in de manier om het uiteindelijke doel te bereiken: communisme wil de mensen onderdrukken door geweld, socialisme doet dat door middel van stemmen. Het is het verschil tussen moord en zelfmoord”.

Het stemt hoopvol dat er in de Oost-Europese landen mensen wonen die beter beseffen wat de gevolgen zijn van een staatsdictatuur dan de overgrote meerderheid in westerse landen.

Hun adres is:
ul. Majakowskiego 14/9
54-317 Wroclaw, Polen.

WIE . . . . IS DE ECHE TYMINSKI?

Wat is er nu precies gebeurd met Stanislaw Tyminski, DE Poolse presidentskandidaat en ex-voorzitter van de Canadese Libertarische Partij, die het tegen Lech Walesa aflegde in de onlangs gehouden presidentsverkiezingen in Polen? Wij weten het ook (nog) niet.

Zeker is wel dat er in de nationale en internationale media geen spaan heeft gelaten van Tyminski. We hebben er echter geen zicht op of hij daar zelf schuld aan heeft gehad, of dat het een pure lastercampagne is geweest. Wellicht dat we in een komend nummer van de Vrijbrief meer informatie hebben.

Als U meer weet, bel dan even met de heer H. Jongen, telefoon 01654-1695.

BACH-LIEFHEBBERS OPGELET!

Conrad Swart heeft in eigen beheer een CD uitgebracht met Bachmuziek. Hierop zijn enkele van de grote orgelwerken van Bach te bewonderen, in een geheel gecomputeriseerde (niet „gemoderniseerde”) uitvoering met synthesizers en samplers. Het resultaat is heel mooi en bijzonder. Aan te raden voor Bach-liefhebbers.

U kunt deze unieke CD bestellen door overmaking van f 32,50 op giro 33.62.82 of ABN-bankrekeningnummer 52.66.71.076 ten name van CAD-Music, Etten-Leur, onder vermelding van bestelnummer 1.01.01. Ook verkrijgbaar als muziekcassette door overmaking van f 27,50 met bestelnummer 2.01.01.

Telefonisch bestellen kan ook: 01608-86575.
Adres: CAD-Music, Postbus 750, 4870 Etten-Leur.

DE MODERNE BESCHAVING: NIET ECOLOGISCH EN . . . . . NIET LIBERTARISCH.

Guy de Maertelaere

Ingezonden brief

In zijn recente artikelen over de natuur- en milieubeweging stelt Karel Beckman terecht dat deze beweging de moderne beschaving verwerpt. Los van Beckman's artikelen wil ik hier de stelling verdedigen dat wij inderdaad deze moderne beschaving moeten verwerpen, en dat niet alleen - zoals de natuurbeweging terecht doet - op ecologische gronden, maar ook op zuiver libertarische gronden. Meer bepaald: op grond van het libertarisch principe van het eerbiedigen van het eigendomsrecht kunnen ikzelf en de andere tegenstanders van de moderne beschaving maatregelen eisen, die zodanig ingrijpend zijn, dat zij gewoonweg het opdoeken van deze moderne beschaving met zich brengen. Als de libertariërs hun eigen beginselen aux sérieux nemen moeten zij meteen onze eisen steunen en er samen met ons voor pleiten dat ongeveer alle uitingen van beschaving inderdaad verdwijnen, met als gevolg dat wij terug belanden in wat voor mij de enige gezonde maatschappij is die ooit heeft bestaan: de primitieve maatschappij.

De manier waarop ik mijn stellingen wil verdedigen is vrij eenvoudig. Ik beroep mij op het libertarisch beginsel van de subjectieve waarden, een beginsel dat door alle libertarische economen en zelfs door de objectivisten wordt aanvaard. Als ik u de toegang tot mijn huis ontzeg, mag u daar gewoon niet binnenkomen. Het is niet eens nodig dat ik zou bewijzen dat u schade aan mij of mijn huis zult aanbrengen, door b.v. ziektekiemen te verspreiden (al verergert dat natuurlijk nog de zaak). Gewoon het feit dat ik uw aanwezigheid op mijn eigendom niet prettig vind is voldoende om u de toegang te kunnen weigeren. Natuurlijk kunt u, of kunnen andere mensen in uw plaats, mij trachten om te kopen.

U kunt mij geld aanbieden om toch binnen te mogen. Als ik echter blijf weigeren verandert er niets. U blijft buiten.

Voor wie tot hier geen protest heeft laten horen (en al wat ik neerschreef was wel degelijk ELEMENTAIR libertarisme) is de zaak eigenlijk al bekeken. In plaats van „mijn huis” schrijf ik nu: mijn oren, mijn neus, mijn longen, mijn zenuwen, het water, de lucht, en de bodem in mijn tuin. Al die dingen mag u niet „betreden”, uzelf niet, maar ook niet uw fabrieken, uw auto's, uw energiecentrales, uw machines, uw pesticiden, uw chemische meststoffen. Mijn lichaam en mijn andere eigendom moeten, tenzij ik daar anders over beslis, totaaf vrij blijven van die en van allerlei andere uitingen van uw moderne beschaving. Dit alles geldt niet alleen als en vanaf het ogenblik dat die dingen mij eventueel ziek maken, maar wel absoluut. Dus GEEN residuen van pesticiden in mijn drinkwater, GEEN geratel van de motor van uw wagen op mijn trommelvliezen, GEEN fabrieksgeuren in mijn neus. Dit alles niet wegens enig

gezondheidsrisico, maar gewoon omdat ik zo achterlijk en zo primitief ben om het zo te willen. Ik overdrijf wellicht niet als ik stel dat zelfs maar duizend *medepriemities* in de Benelux die, net als ik, GEEN technologische aantasting van hun leefmilieu wensen (en die 1.000 personen vind ik probleemloos) aldus het opdoeken van de moderne beschaving kunnen eisen. Wel ..... dat is precies wat wij doen, en wat meer is: wij verwachten daarvoor voortaan de actieve steun van de libertarische beweging, als deze beweging tenminste nog gelooft in haar eigen principes. Van mijn kant beoef ik plechtig dat ik dan, na een wat *lauwere* periode, terug de meest fervente libertariër wordt, die er in de lage landen rondloopt.

IN MEMORIAM TRUUS DE WILDE-JACOBS

Op 30 oktober is Truus de Wilde overleden. Ze was een trouwe bezoeker van de bijeenkomsten van de Libertarische Kring Rotterdam. Ze beheerde de penningen van de kring en deed dat goed, zoals ze alles in haar leven goed probeerde te doen.

Truus heeft mijn man en mij en vele anderen op de hoogte gebracht van het Libertarisme en ons uitgenodigd op de kringbijeenkomsten. Ze merkte dat wij net als zij zelf, steeds wanhopiger werden door de benauwende ontwikkelingen in de samenleving en de gezondheidszorg in het bijzonder. Truus was orthodontist en had daarnaast de zorg voor haar man en drie kinderen. Ze had veel vrienden en vriendinnen. Ze hield van haar werk en had diverse liefhebberijen, zoals muziek en de tuin. Ze leek onvermoeibaar en stelde hoge eisen aan zichzelf en aan de haar omringenden. Ze was net zo min onfeilbaar als ieder ander, maar ze heeft intens geleefd en getracht de dingen goed te doen. Toen ze kort geleden hoorde dat ze heel ernstig ziek was, zei ze tegen mij dat ze tegen haar ziekte wilde vechten, maar al spoedig voelde ze, dat die strijd nutteloos was. Gelukkig heeft ze thuis, omringd door de zorg van haar man en kinderen mogen sterven.

Ze was pas 63 jaar oud.

We moeten weer verder en ik hoop, dat wij allen de moed kunnen opbrengen te trachten de wezenlijke dingen in ons leven goed te doen net zoals Truus. Haar man en kinderen wensen we heel veel sterkte in deze tijd!

Nel van Hulten-van Os

Beginselverklaring:

Wij geloven in **persoonlijke vrijheid**. Iedere menselijke samenwerking moet wederzijds vrijwillig zijn, en de wet mag vrijwillige samenwerking nooit verbieden. Geen enkel mens (of groep) heeft het recht om geweld, dwang, of fraude te initiëren tegen een ander mens of zijn eigendom.

Dat betekent dat wij werken voor:

- de onaantastbaarheid van persoonlijke en eigendomsrechten.
- de vrijheid van vereniging, contract, woord en verplaatsing.
- de afschaffing van alle sociale rechten: uitvoering daarvan schaadt immers de rechten van anderen.
- vrede en welvaart, voor iedereen.

DE VRIJE MARKT IN EEN ONVRIJE ECONOMIE

Ir. L.H.N. Jongen

Terwijl ik dit vlak voor Kerstmis schrijf, is de nederlandse overheid weer volop proefballonnetjes aan het opblazen om meer van uw gulheid te mogen nemen.

Bliezen ze zich zelf maar eens op, de opgeblazen blaaskaken, denk je dan. Want het is toch weer opvallend, dat vanwege de overheidstekorten, praktisch geen enkele suggestie richting bezuinigingen gedaan wordt. Blijkbaar zijn overheidstekorten alleen via belastingverhogingen op te lossen en niet door bezuinigingen?!

Het zou toch ook onvoorstelbaar zijn, dat de overheid zaken zou schrappen of uit handen geven? De voorbeelden van hoe het niet moest in Oost-Europa zijn toch ook onduidelijk?! Toch draait de wereld nog steeds gewoon door, dus waar maken wij, of de politici, ons eigenlijk druk over?

Een oorlogje hier, een ruzietje daar, wat geeft dat voor het nieuwe jaar? Weinig, want er is op beleggingsgebied weinig te doen. Alles en iedereen wacht af om meer duidelijkheid in het Midden Oosten en andere trends te krijgen. Tijdens dat afwachten brokkelen koersen en waardes af. (Er zijn geen kopers en als iemand iets verkoopt, geeft dat onmiddellijk druk op de prijs.)

Of en hoe er een oorlog in het Midden Oosten komt kan ook ik u niet voorspellen. De kans daarop wordt kleiner, maar wat zegt dat. Wel kunnen we wat inschatten van ná de "regeling" in het Midden Oosten.

OLIE kan onmiddellijk in prijs omlaag.

Zelfs met het uitvallen van de produktie van Irak en Koeweit (4 miljoen barrels per dag), is er in het winterseizoen meer dan voldoende produktie van elders afkomstig. Dus als die 4 miljoen barrels er bijgevoegd worden is er een groot overschot en gaat de prijs omlaag. Goedkope energie zou wel eens de gangmaker van de economische motor kunnen worden.

RENTE Om de vier kwaden in de V.S. tegen te gaan (inflatie, lage dollar, slechte economie, slechte financiële situatie) zou men vier remedies moeten hebben, maar die werken vaak tegen elkaar in. Dus? koos men in de V.S. voor lagere rente om zo de twee laatstgenoemde tegen te gaan. Uiteindelijk betekent dit méér inflatie en waarschijnlijk een lagere dollar. Zeker nu men in Duitsland de rente wél hoog wil houden. Dat houdt de DM en dus ook de gulden hoog. Uiteindelijk schat ik, dat dan tegen eind '91 de nederlandse rente iets omlaag kan.

AANDELEN Aangezien de rentes iets omlaag kunnen, de economie tegen een dieptepunt aan begint te komen, kan weer eens *gedacht* worden om in aandelen te gaan. Met *gedacht* wordt bedoeld: nu alvast uitzoeken welke aandelen voordelen hebben van een lagere energieprijs, gelijke tot iets lagere rente en tegen Duitsland aan liggen. In Duitsland ziet het er nog steeds oververhit uit. Ik denk dan aan chemie en staal, specifiek AKZO, DSM, Arbed.

GOUD wil ik volgende keer uitgebreid behandelen.